

*Бочкор Маріана,
студентка 4 курсу спец. 012 «Дошкільна освіта»
Науковий керівник – к. пед. н., доц. Валентина Борова,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені акад. С. Дем'янука»*

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Емпіричне дослідження сформованості мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку набуває особливої актуальності в сучасних соціокультурних умовах України, зокрема в період воєнного стану. Воєнні події, вимушені переміщення, порушення звичних соціальних зв'язків, обмеження безпосереднього спілкування та зростання тривожності впливають на психоемоційний стан дитини, що безпосередньо відбивається на темпах і якості її мовленнєвого розвитку. Мовлення дитини дошкільного віку в цих умовах виконує не лише комунікативну, а й регулятивну, компенсаторну та терапевтичну функції, забезпечуючи можливість вербалізації переживань, налагодження взаємодії з дорослими й однолітками, а також адаптацію до зміненого освітнього середовища. Саме тому систематичне емпіричне вивчення рівня сформованості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку є необхідним для своєчасного виявлення труднощів, обґрунтування корекційно-розвивальної роботи та добору ефективних, зокрема мультимедійних, педагогічних засобів [3].

Проведення якісної діагностики мовленнєвого розвитку неможливе без науково обґрунтованого виокремлення критеріїв, показників і рівнів його сформованості. Визначення зазначених структурних компонентів дає змогу систематизувати емпіричні дані, забезпечити їхню порівнюваність, уникнути суб'єктивності в оцінюванні мовленнєвих досягнень дітей та підвищити достовірність отриманих результатів. Критеріально-рівневий підхід створює основу для комплексного аналізу мовленнєвого розвитку

як цілісного феномена, що поєднує мовні знання, мовленнєві вміння та комунікативну активність дитини [4].

У контексті дослідження під *критерієм сформованості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку* розуміється узагальнена якісна ознака, що відображає суттєву сторону мовленнєвої діяльності дитини та слугує підставою для її оцінювання. Показник сформованості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку визначається як конкретний, спостережуваний і вимірюваний прояв відповідного критерію, який дає змогу фіксувати ступінь його вираженості. Рівень сформованості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку трактується як інтегральна характеристика, що відображає міру відповідності мовленнєвого розвитку дитини визначеним критеріям і показникам та виявляється у стійких особливостях мовленнєвої поведінки [2].

У межах дослідження доцільно виокремити три взаємопов'язані критерії сформованості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: лінгвістичний, комунікативно-мовленнєвий, когнітивно-творчий.

Відповідно до сучасних психолого-педагогічних підходів сформованість мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку доцільно розглядати як багатовимірне утворення, що охоплює мовну, комунікативну та когнітивно-творчу складові. Кожен із визначених критеріїв має систему показників, які дають змогу всебічно охарактеризувати рівень мовленнєвого розвитку дитини та виявити специфіку його проявів.

Лінгвістичний критерій відображає рівень сформованості мовної системи дитини та характеризує засвоєння основних компонентів мовлення.

Показником цього критерію є обсяг і точність словникового запасу, що виявляється у здатності дитини добирати слова відповідно до змісту висловлювання, використовувати різні частини мови, синоніми, узагальнювальні поняття та уникати мовленнєвих штамів. Важливим показником є правильність звуковимови, яка полягає у чіткому та нормативному відтворенні звуків рідної мови без спотворень, пропусків або замінів. Сформованість граматичної будови мовлення проявляється в умінні правильно узгоджувати

слова в реченні, використовувати різні граматичні форми, дотримуватися правил словозміни та словотвору. До показників лінгвістичного критерію також належить уміння будувати прості й поширені речення, що свідчить про здатність дитини логічно оформлювати думку в мовленнєвій формі, а також дотримання елементарних норм мовленнєвої правильності, зокрема орфоепічних і лексичних норм [1, с. 155].

Високий рівень сформованості мовленнєвого розвитку за лінгвістичним критерієм характеризується багатим, різноманітним і точним словниковим запасом, правильною звуковимовою, граматично правильним мовленням та вільним використанням простих і поширених речень. Дитина свідомо контролює мовлення, допускає мінімальну кількість мовленнєвих помилок і здатна самостійно їх виправляти.

Середній рівень виявляється у достатньо сформованому словниковому запасі за наявності окремих неточностей, епізодичних помилок у звуковимові або граматичній будові мовлення, переважанні простих речень і потребі в незначній допомозі з боку дорослого.

Низький рівень характеризується обмеженим словниковим запасом, систематичними порушеннями звуковимови й граматичної будови мовлення, труднощами у побудові речень і недотриманням елементарних мовленнєвих норм.

Комунікативно-мовленнєвий критерій відображає здатність дитини використовувати мовлення як ефективний засіб спілкування в різних ситуаціях.

Його показниками є мовленнєва ініціативність, що проявляється у прагненні дитини вступати в контакт з однолітками й дорослими, ставити запитання, висловлювати власні думки та почуття. Важливим показником є уміння підтримувати діалог, яке передбачає здатність слухати співрозмовника, відповідати на запитання, дотримуватися черговості реплік і розвивати тему спілкування. Адекватність мовленнєвих висловлювань ситуації спілкування виявляється у вмінні добирати мовні засоби відповідно до контексту, мети та умов комунікації. До показників також належать логічність і послідовність зв'язного мовлення, що свідчать

про вміння дитини будувати розповіді з чіткою структурою, а також здатність розуміти мовлення співрозмовника, правильно інтерпретувати почуте й реагувати на нього [1, с. 156].

Високий рівень сформованості за комунікативно-мовленнєвим критерієм характеризується активною мовленнєвою позицією дитини, умінням ініціювати та підтримувати спілкування, будувати логічні, послідовні та розгорнуті висловлювання, адекватно реагувати на мовлення співрозмовника.

Середній рівень виявляється у ситуативній мовленнєвій активності, здатності до діалогу за підтримки дорослого, окремих порушеннях логічності або послідовності висловлювань.

Низький рівень характеризується низькою мовленнєвою ініціативністю, труднощами у підтриманні діалогу, фрагментарністю зв'язного мовлення та недостатнім розумінням мовлення співрозмовника.

Когнітивно-творчий критерій відображає взаємозв'язок мовлення з мисленням, уявою та пізнавальною активністю дитини.

Його показниками є здатність до мовленнєвого узагальнення, що проявляється у вмінні групувати предмети за спільними ознаками, узагальнювати інформацію та робити прості висновки. Важливим показником є використання образних засобів мовлення, зокрема епітетів, порівнянь, метафор, що свідчить про розвиток мовленнєвої образності. Самостійне складання розповідей і казок характеризує здатність дитини творчо опрацьовувати мовний матеріал, вибудовувати сюжет і передавати його мовленнєвими засобами. Варіативність мовленнєвих конструкцій та прояви мовленнєвої творчості в ігровій та пізнавальній діяльності вказують на гнучкість мислення та мовленнєву креативність дитини дошкільного віку [1, с. 156].

Високий рівень сформованості за когнітивно-творчим критерієм характеризується здатністю дитини до самостійного створення образних, логічно побудованих розповідей і казок, активним використанням різноманітних мовленнєвих конструкцій та проявами творчої ініціативи в мовленнєвій діяльності.

Середній рівень виявляється у здатності до мовленнєвої творчості за зразком або за допомогою дорослого, обмеженому

використанні образних засобів і недостатній варіативності мовлення. Низький рівень характеризується переважанням репродуктивних форм мовлення, труднощами у мовленнєвому узагальненні, відсутністю або мінімальними проявами мовленнєвої творчості, що свідчить про недостатній розвиток когнітивно-творчої складової мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Відповідно до визначених показників за кожним критерієм виокремлюються три рівні сформованості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: високий, середній та низький.

Високий, рівень характеризується повноцінним і системним розвитком мовлення: дитина вільно оперує словниковим запасом, граматично правильно будує висловлювання, ініціює та підтримує спілкування, демонструє логічне, послідовне й образне мовлення, здатна до мовленнєвої імпровізації та творчого самовираження.

Середній, рівень виявляється у достатньо сформованому мовленні за наявності окремих неточностей: словниковий запас є достатнім, однак не завжди різноманітним, граматичні конструкції переважно правильні, мовленнєва активність ситуативна, а зв'язне мовлення потребує стимуляції з боку дорослого.

Низький, рівень характеризується обмеженістю словникового запасу, порушеннями звуковимови й граматичної будови мовлення, низькою мовленнєвою ініціативністю, труднощами у побудові зв'язних висловлювань та переважанням репродуктивних форм мовлення.

Отже, визначені критерії, показники та рівні сформованості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку створюють надійне теоретико-методичне підґрунтя для проведення ефективної емпіричної діагностики. Їх системність і взаємозв'язок забезпечують цілісний підхід до оцінювання мовленнєвого розвитку, дають змогу обґрунтовано добирати методи й методики дослідження, зокрема спостереження, мовленнєві завдання, ігрові та мультимедійні діагностичні засоби. Чітке розмежування рівнів сприяє валідності та надійності отриманих даних, забезпечує можливість кількісного й якісного аналізу результатів, а також слугує основою для планування подальшої розвивальної роботи,

спрямованої на оптимізацію мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку в сучасних умовах освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*. Т. 2 : Дидактика, методика, інформаційні технології. Київ : Педагогічна думка, 2007. С. 155-170.

2. Використання інноваційних технологій задля розвитку мовлення дітей дошкільного віку. / Мишолов Н.В, Мишолов Ю.В., Кучерява Л.М. та ін. *Лінгводидактичні студії*, 2022. С. 30-39. URL : <http://surl.li/noana> (дата звернення: 09.09.2025).

3. Козар К. А., Маркусь Ю.М., Чекан О.І. Теоретичні засади формування комунікативної активності у дітей молодшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій. *Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених* / гол. ред. В.В. Гоблик. Мукачєво, 2021. Випуск 1(7). С. 47-51.

4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи [бібліотека з освітньої політики] / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін. ; за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : КІС, 2004. 112 с.

***Гначучина Тетяна,**
студентка 4 курсу спец. 012 «Дошкільна освіта»
Науковий керівник – к. пед. н., доц. **Лілія Мельничук,**
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені акад. С. Дем'янчука»*

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЕЛЕМЕНТІВ МАТЕМАТИКИ ЗА СИСТЕМОЮ М. МОНТЕССОРІ В УМОВАХ ЗДО

Актуальність досліджень проблеми математичного розвитку дітей дошкільного віку зумовлена посиленням значення математики в різних галузях науки, економіки й виробництва. Водночас ця дисципліна викликає найбільші труднощі у дітей, що значною мірою пояснюється невідповідністю чинного методичного